

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

21 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Karol Weitz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 21 czerwca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej K. W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z 7 stycznia 2020 r., I ACa 297/19,

w sprawie z powództwa P. w W.

przeciwko K. W.

o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sadowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Grzegorz Misiurek

Władysław Pawlak

Karol Weitz

[SOP]

UZASADNIENIE

P. [...] domagał się, po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa, zasądzenia
na swoją rzecz od pozwanego K. W. – jako dłużnika rzeczowego – kwoty [...] z tytułu

niespłaconego kredytu denominowanego do franka szwajcarskiego (CHF), zabezpieczonego hipoteką.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu wyrokiem z 27 września 2018 r. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę [...], z zastrzeżeniem ograniczenia odpowiedzialności pozwanego do będącej jego własnością nieruchomości położonej w K., dla której Sąd Rejonowy w Oławie prowadzi księgę wieczystą [...], do wysokości ustanowionej na tej nieruchomości na rzecz strony powodowej hipoteki umownej zwykłej. Jednocześnie umorzył postępowania w części, w jakiej powództwo zostało cofnięte a w pozostałym zakresie oddalił je. Podstawę tych rozstrzygnięć stanowiły następujące ustalenia faktyczne i wnioski.

Pozwany [...] zawarł z P. S.A. (dalej: „[...]” lub „kredytodawca”) umowę kredytu denominowanego, którego wysokość została ustalona na kwotę [...]. Zabezpieczenie spłaty kredytu (kapitału) stanowiła hipoteka umowna zwykła, zaś odsetek (do kwoty [...]) – hipoteka kaucyjna, ustanowione na nieruchomości pozwanego, objętej księgą wieczystą nr [...]. Kredyt został uruchomiony w walucie krajowej i również spłata rat kapitałowo-odsetkowych następowała w tej walucie. Przeliczenie kwoty wypłaconego kredytu w PLN zostało dokonane według kursu kupna CHF, zaś wysokość rat kapitałowo-odsetkowych – zgodnie z kursem sprzedaży CHF, określonymi w tabelach kursowych kredytodawcy.

Wobec zaprzestania spłacania przez pozwanego kredytu [...] pismem z [...] wypowiedział umowę kredytu a [...] zawarł ugodę z pozwanym, w której uznał on swoje zadłużenie z tytułu tej umowy w wysokości [...] i zobowiązał się je spłacić w uzgodnionym terminie. Pozwany nie dotrzymał warunków ugody, w związku z czym [...] wypowiedział ją pismem z [...] Egzekucja tej należności, wszczęta na podstawie bankowego tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w sądową klauzulę wykonalności, okazała się bezskuteczna. [...] na podstawie umowy z [...] przełał wierzytelności przysługujące mu wobec pozwanego wraz ze wszystkim zabezpieczeniami na rzecz powoda.

Sąd Okręgowy, oceniając tak ustalony stan faktyczny, uznał powództwo za usprawiedliwione w zakresie żądania zapłaty niespłaconego kapitału

(...), z zastrzeżeniem ograniczenia odpowiedzialności pozwanego opisanego w sentencji wyroku. Nie podzielił zarzutów pozwanego zmierzających do podważenia ważności umowy kredytu a w konsekwencji wykazania nieistnienia wierzytelności zabezpieczonej hipoteką. Wskazał, że umowa ta nie naruszała zasady walutowości wyrażonej w art. 358 § 1 k.c. a wyeliminowanie z niej klauzul abuzywnych, zezwalających [...] na dowolne kształtowanie kursu franka szwajcarskiego przy określaniu wysokości rat kapitałowo-odsetkowych, nie skutkowało nieważnością umowy. Powstała w ten sposób luka może zostać wypełniona przez zastosowanie - w drodze analogii - art. 41 Prawa wekslowego i określenie zadłużenia pozwanego w walucie polskiej według średniego kursu CHF obowiązującego w NBP. Sąd Okręgowy stwierdził, że po wypowiedzeniu ugody przez [...] zobowiązanie pozwanego powstałe w następstwie wypowiedzenia umowy kredytu stało się ponownie wymagalne w całości, zaś przelew wierzytelności wynikającej z tego zobowiązania, dokonany na rzecz powoda, był skuteczny. Wierzytelność ta, w części obejmującej należność główną - zgodnie z art. 77 u.k.w.h. - nie uległa przedawnieniu.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego i orzekł o kosztach procesu, dzieląc ustalenia faktyczne i oceny prawne przyjęte za podstawę tego orzeczenia.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Zarzucił naruszenie: art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich nr 93/13//EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U.U.E.L1993.95.29; dalej: „dyrektywa 93/13”), art. 56 k.c. i art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe (dalej: „Pr. weksl.”); art. 385¹ § 1 i 2 w związku z art. 58 § 3, art. 58 § 1 i art. 56 k.c. w związku z art. 41 Pr. weksl.; art. 58 § 1 w związku z art. 353¹ k.c.; art. 65 § 1 k.c. oraz art. 68 w związku z art. 65 u.k.w.h.

Powód w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Powód, dochodząc należności objętej żądaniem pozwu, wskazał, że stanowi ona wierzytelność P. S.A. wobec pozwanego - z tytułu zawartej przez niego z tym [...] w dniu [...] umowy kredytu hipotecznego denominowanego w CHF, skutecznie wypowiedzianej - nabytą przez powoda [...] na podstawie umowy przelewu wierzytelności wraz z ustanowionymi dla nich zabezpieczeniami. Ocena zasadności tak sformułowanego żądania wymagała w pierwszej kolejności rozstrzygnięcia, czy wierzytelność, której dotyczyła wymieniona umowa przelewu rzeczywiście istniała, a w przypadku pozytywnego przesądzenia tej kwestii – ustalenia jej rozmiaru. Wierzyciel-cedent może bowiem przenieść skutecznie na nabywcę-cesjonariusza wierzytelność przysługującą mu wobec dłużnika. Tylko po spełnieniu tego warunku nabywca wierzytelności jest legitymowany do jej dochodzenia.

Sąd Apelacyjny, analizując skuteczność nabycia przez powoda dochodzonej wierzytelności, skoncentrował swoją uwagę na ocenie umowy cesji pod kątem dostatecznego stopnia skonkretyzowania jej przedmiotu. Skoro jednak źródło cedowanej wierzytelności miała stanowić – według twierdzeń powoda – umowa kredytu hipotecznego, to należało w pierwszej kolejności rozważyć, czy umowa ta została ważnie zawarta. Sąd Apelacyjny kwestię tę przesądził pozytywnie, uznając, że wyeliminowanie z umowy kredytu klauzul waloryzacyjnych – trafnie uznanych przez Sąd pierwszej instancji za niedozwolone – nie spowodowało jej upadku. Skuteczne zaś wypowiedzenie umowy przez [...] – wobec zalegania przez kredytobiorcę ze spłatą rat kapitałowo-odsetkowych - spowodowało obowiązek spłaty zadłużenia istniejącego w chwili wygaśnięcia umowy, obliczonego, z uwzględnieniem średniego kursu NBP, na sumę [...]. Ocena ta – co trafnie zarzucił pozwany w skardze kasacyjnej – budzi jednak istotne zastrzeżenia.

Poza sporem pozostaje okoliczność, że umowa kredytu denominowanego do waluty obcej (CHF) została zawarta z pozwanym jako konsumentem w rozumieniu art. 22¹ k.c. z wykorzystaniem wzorca stosowanego [...]. Podlega ona zatem kontroli - pod kątem abuzywności jej postanowień - przez pryzmat przesłanek określonych w art. 385¹ k.c. Zgodnie z tym przepisem, postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nie uzgodnione indywidualnie –

z wyjątkiem postanowień określających główne świadczenia stron, sformułowanych w sposób jednoznaczny - nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Artykuł 385¹ k.c. wraz z art. 385² – 385⁴ k.c. zostały dodane do kodeksu cywilnego w związku z implementacją dyrektywy 93/13/EWG, która w stosunku do Polski zaczęła obowiązywać z dniem 1 maja 2004 r. Przy jego wykładni należy więc brać pod uwagę wskazówki wynikające z tej dyrektywy oraz dotyczącego jej orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Na gruncie dyrektywy 93/13 bezpośrednim odpowiednikiem art. 385¹ k.c., jest jej art. 6 ust. 1, zgodnie z którym Państwa Członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków. Stosownie zaś do art. 7 ust. 1 dyrektywy, zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów Państwa Członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami.

W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz TSUE, nie budzi wątpliwości, że konsekwencją stwierdzenia niedozwolonego charakteru postanowienia w umowie kredytu może być jej nieważność. Wskazuje się przy tym na niedopuszczalność uzupełniania przez sąd krajowy umowy przez zmianę nieuczciwego warunku na podstawie przepisu prawa krajowego, a także częściowego utrzymania w mocy nieuczciwego warunku umowy przez usunięcie elementów decydujących o takim jego charakterze, jeżeli prowadziłoby to do zmiany treści umowy (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2012 r., III CZP 11/20, OSNC.2021, nr 6, poz. 40; uchwała Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 OSNC 2012, nr 9, poz. 56; wyroki TSUE z dnia 3 października 2019 r., C- 260/18 oraz z dnia 29 kwietnia 2021 r., C-19/20).

Z motywów zaskarżonego wyroku wynika, że Sąd Apelacyjny, stwierdzając abuzywność klauzuli walutowej (klauzuli ryzyka walutowego) oraz klauzul *spreadowych*, uznał, że ich wyeliminowanie z umowy nie prowadzi do jej upadku;

możliwe jest bowiem wypełnienie powstałej luki i wyliczenie zadłużenia pozwanego z uwzględnieniem średniego kursu CHF stosowanego w NBP. Tymczasem – jak przyjmuje się w orzecznictwie TSUE oraz Sądu Najwyższego, aprobowanym przez skład orzekający - w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. Wyeliminowanie niedozwolonych klauzul kształtujących mechanizm waloryzacji i uznanie za wiążące pozostałych postanowień umowy prowadziłoby do przekształcenia kredytu złotowego indeksowanego lub denominowanego do waluty obcej w zwykły kredyt złotowy, jednak oprocentowany według stawki powiązanej ze stawką LIBOR, a więc tak daleko idącej zmiany umowy kredytu, że stałaby się ona umową o odmiennej istocie i charakterze. Podkreśla się przy tym, że w rozważanym przypadku zastosowanie w umowie kredytu złotowego oprocentowania według stawki LIBOR byłoby sprzeczne z naturą stosunku prawnego zawiązanego przez strony. Skoro zaś po wyeliminowaniu tego rodzaju klauzuli utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, to nie można uznać, że strony pozostają związane umowa w pozostałej części. W takiej sytuacji zachodzi podstawa do stwierdzenia nieważności umowy kredytu (zob. m.in. uchwały Sądu Najwyższego: z 16 lutego 2012 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, nr 6, poz. 40 oraz z 7 maja 2021 r. - zasada prawna - III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9 poz. 56, a także wyroki Sądu Najwyższego: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22 i z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 - nie publ).

Możliwości usunięcia luki w umowie nie stwarza art. 358 § 2 k.c., wprowadzony do Kodeksu cywilnego z dniem 24 stycznia 2009 r. ustawą z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe; Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506), a więc po zawarciu przez strony umowy. Zobowiązanie wynikające z umowy kredytu indeksowanego (denominowanego) do waluty obcej jest wyrażone w złotych polskich; waluta obca stanowi w przypadku tej umowy jedynie miernik wartości zobowiązania

zaciągniętego w walucie polskiej oraz świadczeń spełnianych przez kredytobiorcę w walucie polskiej. Tymczasem art. 358 § 2 k.c. - co wynika jednoznacznie z treści art. 358 § 1 k.c. - odnosi się do zobowiązań wyrażonych w walucie obcej. Luka powstała w następstwie usunięcia z umowy niedozwolonej klauzuli indeksacyjnej nie mogła zatem zostać wypełniona przez odwołanie się do art. 358 § 2 k.c. Podstawy do jej usunięcia nie dawał również art. 41 Pr. weksl.

Niedozwolone postanowienia umowne są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie, przywracając mu skuteczność z mocą wsteczną. W sprawie niniejszej powód zgody takiej nie wyraził; przeciwnie, sprzeciwił się przyjęciu takiego rozwiązania.

Sąd Apelacyjny wyszedł z odmiennych, wadliwych założeń, co nie pozwala odeprzeć skutecznie zarzutu naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13//EWG, art. 56 k.c. i art. 41 Pr. weksl.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

Grzegorz Misiurek

Władysław Pawlak

Karol Weitz

(M.K.)

[ał]